

Wojciech Hasik, Mirosława Kwiecień

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

UJAWNIANIE I PREZENTACJA INFORMACJI SPRAWOZDAWCZEJ

1. Wstęp

Przedmiotem niniejszych rozważań jest polityka (zasady) rachunkowości. Asumptem do badań nad istotą polityki rachunkowości jest jej definicja zawarta w MSR 8 i w regulacjach krajowych. Otóż polityka rachunkowości to konkretne zasady, podstawy, konwencje, reguły i praktyki przyjęte przez jednostki przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Według postanowień ustawy o rachunkowości, przez politykę rachunkowości należy rozumieć wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w MSR-ach, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Można zaryzykować stwierdzenie, że te definicje polityki rachunkowości są tożsame, ale tę tożsamość należy odnosić, naszym zdaniem, tylko do możliwości wyboru. Wybór – w przypadku stosowania MSR-ów przez jednostkę gospodarczą – to zasady (rozwiązania) zawarte w poszczególnych standardach, a w innym przypadku – to zasady wynikające z przepisów ustawy. Jeśli w ustawie nie ma rozwiązań, wówczas jednostki stosujące ustawę mogą posługiwać się zasadami (rozwiązaniami) zawartymi w MSR-ach. Nasuwają się pytania:

- co ujawniamy?
- jak prezentujemy politykę rachunkowości?
- co można osiągnąć, stosując politykę (zasady) rachunkowości?
- czy **polityka bilansowa** to pojęcie tożsame z polityką rachunkowości?
- kto jest adresatem polityki bilansowej czy też polityki rachunkowości?

2. Polityka bilansowa, polityka rachunkowości

Zanim odpowiemy na pytanie, co ujawniamy w zakresie polityki rachunkowości i jak jest ona prezentowana w sprawozdaniu finansowym, rozważmy, czy polityka rachunkowości polityka bilansowa to pojęcia tożsame.

Pojęcie polityki bilansowa zostało zaadaptowane w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku z niemieckiej filozofii rachunkowości (*Bilanzpolitik*). Niemieccy naukowcy, m.in. Wöhe, twierdzili, że jest to ogół zgodnych z prawem decyzji podmiotu gospodarczego, mających na celu takie ukształtowanie wykazywanych w bilansie: wyniku finansowego, majątku, zobowiązań i innych źródeł finansowania, aby zapewnić optymalną realizację zamierzeń gospodarczych. Środkiem tej polityki jest odpowiednie wykorzystanie przy sporządzaniu bilansu i wycenie bilansowej znajomości teorii bilansowania, ale również przepisów prawnych zezwalających na postępowanie według uznania lub na wybór pomiędzy różnymi sposobami postępowania dopuszczonymi przez ustawodawcę. Według Siebena i innych, są to wszystkie przedsięwzięcia podejmowane w trakcie roku obrotowego i podczas sporządzania zamknięcia rocznego (ze względu na systematyczne tworzenie bilansu), mające na celu wpływ na ocenę adresata bilansu i skłonienia go do pożądanych zachowań. Definicje autorów niemieckich wskazują, że zasadniczo celem polityki bilansowej jest skłonienie adresatów sprawozdania finansowego (zwanych interesariuszami lub stronami finansowo zainteresowanymi – ang. *stakeholders*) do działania zgodnego z celami (planami strategicznymi) jednostki. Dzięki temu zarząd jednostki może osiągnąć takie dodatkowe korzyści, dla jednostki lub tylko dla zarządu, które nie byłyby możliwe w innym wypadku. Nasuwa się kolejne pytanie, jakie korzyści możemy osiągnąć, traktując rachunkowość jednostki w sposób instrumentalny.

Można zaryzykować stwierdzenie, że nie ma jednoznacznej odpowiedzi na tak sformułowane pytanie. To, czy w ogóle możliwe jest wykorzystanie polityki bilansowej i co możemy uzyskać z jej stosowania, zależy od specyficznych uwarunkowań jednostki (m.in. takich jak struktura własności, sposób finansowania, kanały zaopatrzenia i zbytu, struktura zatrudnienia, konkurencji). Najbardziej typowe sytuacje, w których można wykorzystać sprawozdanie finansowe do wywierania wpływu na interesariuszy jednostki gospodarczej, przedstawiono w tab. 1.

Pojawia się kolejne pytanie, w jaki sposób można „kształtować” sprawozdanie finansowe, aby osiągnąć wyznaczone cele polityki bilansowej, a działania zarządu były legalne.

Jak wynika z badań literatury przedmiotu oraz z regulacji prawnych, to, co determinuje działania „kształtowania” sprawozdania finansowego, można określić mianem instrumentów polityki bilansowej (rys. 1).

Zastosowanie materialnych instrumentów polityki bilansowej powoduje zmiany wyniku finansowego, na co ma wpływ m.in. swoboda wyceny, czyli prawo wyboru metody wyceny zasobu majątkowego oraz swoboda w ujmowaniu (MSR1) składników bilansu (układ minimalny informacji sprawozdawczej). Konkludując, w ramach

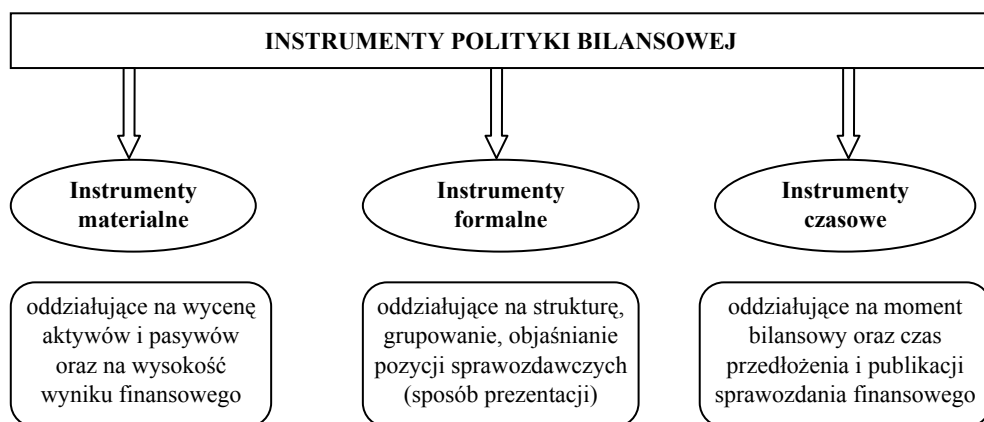
Tabela 1. Wykorzystanie sprawozdań finansowych do wywierania wpływu na interesariuszy

Interesariusz – adresat polityki	Motywy zarządu	Cel podejmowanych działań
1	2	3
Właściciele kapitału (własnego)	realizowanie własnych interesów zarządu, niezależnych lub (częściej) sprzecznych z interesami całej organizacji (zwłaszcza właścicieli jednostki)	maksymalizacja wynagrodzenia zarządu w sytuacji uzależnienia go od określonych wielkości sprawozdawczych (<i>hipoteza systemu premiowego</i>)
		stworzenie „zasłony dymnej” celem odwrócenia uwagi czytelników sprawozdania od jakiegoś ważnego wydarzenia
		stworzenie gruntu do spekulacji walorami jednostki
		<i>pranie zysku (big bath)</i> w przypadku przejścia władzy w jednostce przez nowy zarząd
		maskowanie słabej sytuacji jednostki celem uniknięcia odpowiedzialności za niekorzystne efekty błędnych decyzji zarządu
	chęć wywołania wrażenia stałego i stabilnego rozwoju jednostki jako efektu celowych i planowych działań zarządu, a nie dzieła przypadku	skłonienie właścicieli do formułowania pozytywnej oceny działań zarządu, zaufania do jego kompetencji i możliwości sprawowania skutecznej kontroli sytuacji jednostki w przyszłości
Zewnętrzne organa kontroli (państwowe lub inne)	zamiar zwiększenia udziału zatrzymanego zysku w finansowaniu działalności (w szczególności rozwoju) jednostki	skłonienie właścicieli do akceptacji planów akumulowania wypracowanego zysku
	dążenie do niwelowania ograniczeń w swobodnym realizowaniu polityki zarządu oraz negatywnych skutków tych ograniczeń dla właścicieli kapitału (<i>hipoteza wielkości</i>)	ukrywanie znamion wielkości jednostki w celu odwrócenia od niej uwagi organów kontrolnych i unikania ich reakcji
Kredytodawcy (oraz inni dawcy kapitału obcego)	dążenie do niwelowania ograniczeń w swobodnym kształtowaniu polityki finansowej (<i>hipoteza struktury kapitału</i>)	ukrywanie przesłanek umocowujących kredytodawców do ingerowania w politykę finansową zarządu lub do wprowadzania niekorzystnych dla jednostki zmian warunków udostępniania środków finansowych
	zapewnienie swobód (ewentualnie lepszych warunków) dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania	skłonienie kredytodawców do formułowania pozytywnej oceny sytuacji obecnej i w perspektywach rozwoju jednostki

Tabela 1, cd.

1	2	3
Kontrahenci	dążenie do uzyskiwania atrakcyjnych warunków zawieranych transakcji (cena, terminy płatności, limity dostaw kredytowych itp.) optymalnych ze względu na sytuację jednostki i przyjętych priorytetów	skłonienie kontrahentów do zawierania transakcji z jednostką oraz do akceptowania ich warunków oraz wywołanie przekonania, że jednostka jest atrakcyjnym i stabilnym partnerem
	powstrzymywanie kontrahentów od dążeń do modyfikacji warunków transakcji, które są niekorzystne ze względu na interesy jednostki	wywołanie u kontrahentów przekonania, że istnieją obiektywne uwarunkowania, uniemożliwiające zarządowi przystanie na warunki współpracy mniej korzystne dla jednostki
Pracownicy	dążenie do uzyskania większego zaangażowania się pracowników w realizowane zadania	wywołanie u pracowników wrażenia ciągłego rozwoju jednostki, jej stabilnej i zadowalającej sytuacji ekonomicznej (w czym udział mają pracownicy)
	minimalizacja kosztów związanych z premiami okresowymi (przede wszystkim w sytuacji, kiedy uzależnione są od wyników jednostki)	skłonienie pracowników do akceptacji ograniczenia wielkości lub całkowitego wstrzymania wypłat wynagrodzeń o charakterze premii
	powstrzymywanie żądań socjalnych, zwłaszcza płacowych	wywołanie u pracowników przekonania, że w obecnej sytuacji ekonomicznej jednostki nie jest możliwe wygospodarowanie środków na zwiększenie świadczeń dla pracowników, a przeformowanie takich zmian może prowadzić do istotnego pogorszenia się sytuacji jednostki

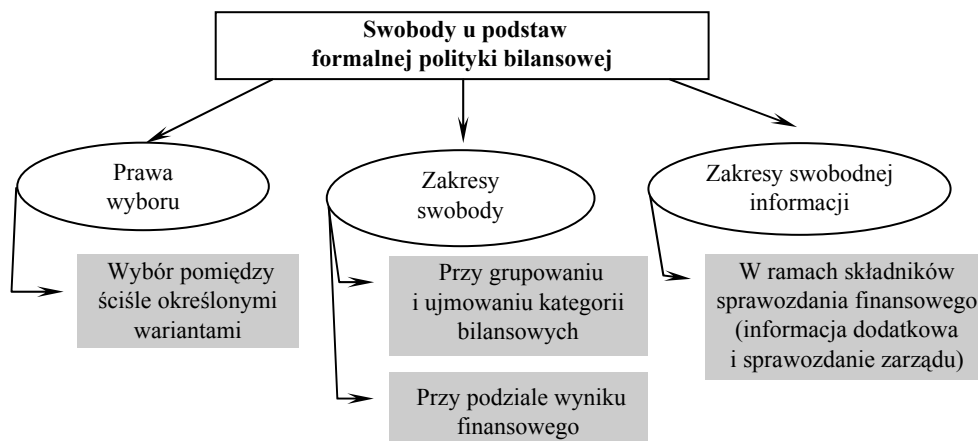
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 1. Instrumenty polityki bilansowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Weber, Kufel, Cebrowska 1993, s. 188).

materialnych instrumentów polityki bilansowej możemy wyszczególnić dwie ich grupy, czyli instrumenty używane przed dniem bilansowym (w trakcie roku obrotowego) oraz instrumenty używane po dniu bilansowym (w trakcie prac związanych z przygotowaniem sprawozdania finansowego, choć niektóre decyzje podejmowane są aż do momentu zatwierdzenia sprawozdania przez organ zatwierdzający). Formalne instrumenty polityki bilansowej oddziałują na kształtowanie struktury bilansu (rys. 2).

Rys. 2. Kształtowanie struktury bilansu

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Sawicki 2001, s. 17-19).

Istotne dla skuteczności polityki bilansowej są formułowane przez zarząd wyjaśnienia i objaśnienia informacji sprawozdawczych. Stanowią one w głównej mierze treść *informacji dodatkowej* oraz *sprawozdania z działalności jednostki* – a więc tych sprawozdań, których istota polega na objaśnianiu i komentowaniu pozycji sprawozdawczych prezentowanych w poszczególnych częściach sprawozdania finansowego (formalnie *informacja dodatkowa* jest składnikiem sprawozdania finansowego, a *sprawozdanie z działalności jednostki* stanowi odrębne sprawozdanie, sporządzane oprócz sprawozdania finansowego przez spółki giełdowe – zob. art. 49 ustawy o rachunkowości). Ponadto do narzędzi formalnych zaliczamy decyzje o klasyfikacji skutków określonych zdarzeń lub aktywów i pasywów. Szczególnym przypadkiem jest decyzja zarządu o zaklasyfikowaniu zakupionych akcji (obcych) do aktywów długo- lub krótkoterminowych. Nie wpływając na ich wycenę (tak działają narzędzia materialne), kształtujemy inną ważną charakterystykę jednostki – jej płynność.

Czasowe instrumenty polityki bilansowej – to podejmowanie działań w zakresie ujawniania informacji sprawozdawczej.

3. Dylematy ujawniania polityki bilansowej

Konkludując, naszym zdaniem, istota polityki bilansowej jest tożsama z polityką rachunkowości – pojęcia te są stosowane zamiennie. Stosowanie instrumentów polityki bilansowej, zwłaszcza przez spółki giełdowe, zdeterminowało jej standaryzację, aby umożliwić akcjonariuszom i interesariuszom, a przede wszystkim audytorom ocenę ryzyka oszustwa w sprawozdaniach finansowych. Ujawnianie informacji sprawozdawczych nie wynika z naturalnych skłonności zarządzających, obowiązek ujawniania musi wynikać z regulacji, w formie m.in. MSR i MSSF – w rozważanym przypadku MSR 8. Polityka rachunkowości (polityka bilansowa) jest zdeterminowana regulacjami prawnymi albo kryteriami ekonomicznymi, uwzględniającymi specyfikę jednostki gospodarczej.

Literatura

MSR 8 „*Polityka rachunkowości, zmiany w prognozach rachunkowości i korygowanie błędów*”, [w:] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, IASCF 2004.

Sawicki K. (red.), *Polityka bilansowa i analiza finansowa, nowoczesne instrumenty zarządzania firmą*, Ekspert, Wrocław 2001.

Sieben G., Matschke M.J., Köning E., *Bilanzpolitik*, Stuttgart 1981.

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2004 roku o rachunkowości, DzU 2004, nr 145.

Webber A., Kufel M., Cebrowska T. (red.), *Wprowadzenie do rachunkowości spółek*, Park, Bielsko-Biała 1993.

Wöhe G., *Die Handels- und Steuerbilanz*, München 1990.

PRESENTATION AND DISCLOSURE OF FINANCIAL INFORMATION

Summary

In this paper the authors indicate the identity of terms: accounting policy and balance sheet policy. They justify the necessity of presenting them in the financial statement as resulting from legal provisions of the Act on Accounting.